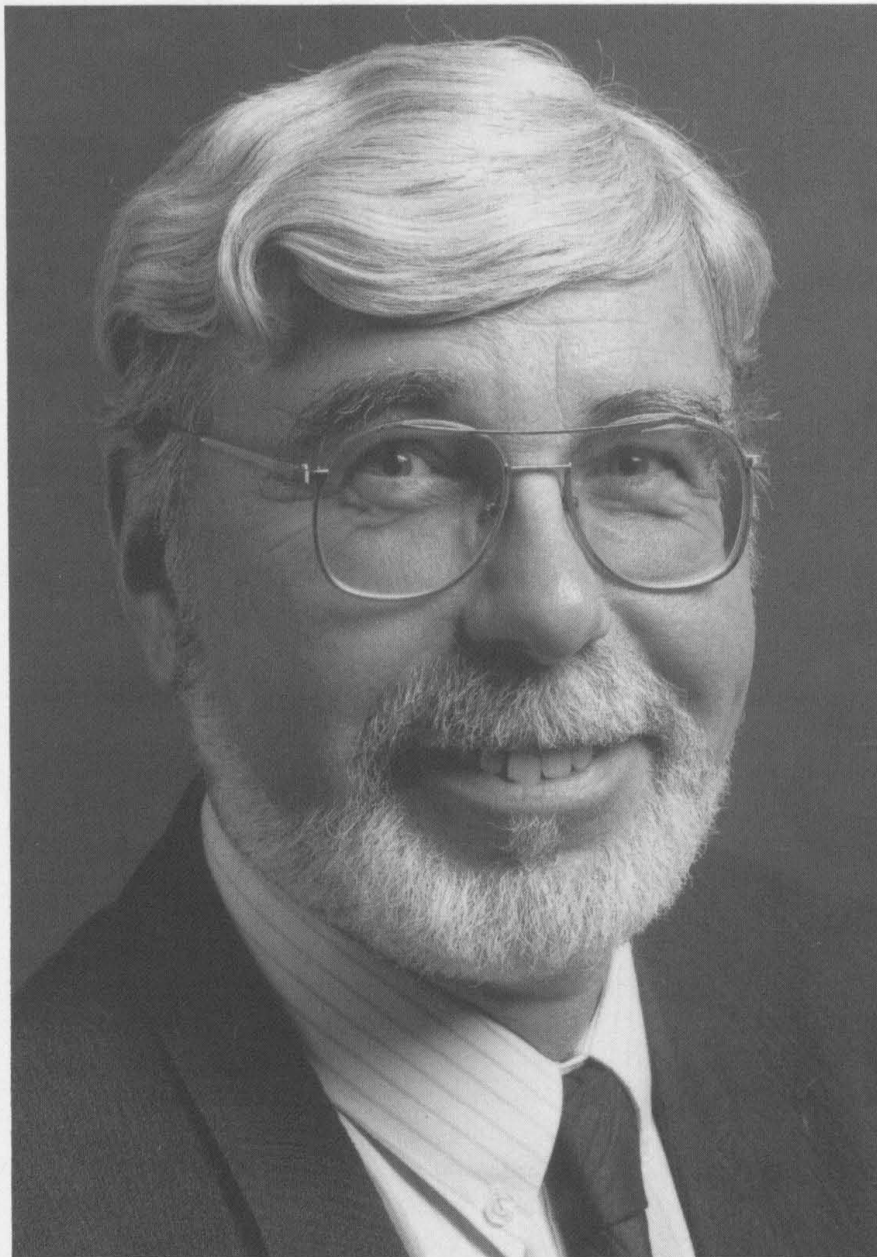

Herdenking door W.J.M. Levelt en A.J.J.M. Ruijsenaars

Johan Joseph Dumont

8 april 1935 – 13 januari 1994

Johan Joseph Dumont

Op 13 januari 1994 overleed op 58-jarige leeftijd in zijn woonplaats Grave de orthopedagoog Joep Dumont. Nauwelijks drie jaar eerder, in 1991, was hij benoemd tot lid van de Akademie, een benoeming die, na vele jaren, de pedagogiek weer terug deed keren in de reien van gewone leden. De noodlottige neurologische aandoening, die zich niet lang na zijn benoeming openbaarde, heeft het hem onmogelijk gemaakt zijn geliefde vak ook binnen de Akademie te profileren, zoals hij dat zo trefzeker had weten te doen binnen de universiteit en in de onderwijswereld.

Joep Dumont werd te Brunssum geboren in een mijnwerkersgezin en behaalde het diploma Gymnasium α aan het Bernardinuscollege te Heerlen. Daar ontstond zijn liefde voor de klassieken en voor Griekenland, een liefde die voor hem levenslang een bron van inspiratie is gebleven. Aanvankelijk koos hij zelfs voor de studie klassieke talen in Nijmegen, maar zwaaide toen toch om naar de psychologie, en na zijn kandidaatsexamen naar de pedagogiek, waarin hij in 1961 cum laude afstudeerde.

In 1966 promoveerde hij, eveneens cum laude, op een proefschrift getiteld *De ontwikkeling van de intelligentie. Een monografie over de psychologie van J. Piaget*. Ter voorbereiding van die dissertatie bracht hij in 1963 vier maanden door bij de maître zelf, op het Institut Jean Jacques Rousseau te Genève.

Direct na zijn afstuderen werd Dumont aangesteld als wetenschappelijk ambtenaar aan het Pedagogisch Instituut van de Katholieke Universiteit Nijmegen. In 1968 werd hij benoemd tot lector in de orthopedagogiek en in 1972 tot hoogleraar in hetzelfde vak. Sinds 1970 was hij hoofd van het Instituut voor Orthopedagogiek van de Katholieke Universiteit en vervulde hij tal van bestuursfuncties, met name als voorzitter van de Vakgroep Orthopedagogiek (lang de grootste vakgroep van de hele universiteit), als voorzitter van de Subfaculteit Pedagogische en Andragogische Wetenschappen, en als vice-voorzitter van de Faculteit van Sociale Wetenschappen.

In 1961 trouwde hij met Mariës Zegers, een huwelijk waaruit twee kinderen werden geboren, Michiel en Maartje.

In de ruim drie decennia sinds zijn afstuderen heeft Dumont vanuit Nijmegen het gezicht van de orthopedagogiek in Nederland, maar ook over de grenzen heen, wezenlijk veranderd. Om dit naar waarde te schatten moet men zich realiseren dat de orthopedagogiek in zekere zin een technische discipline is binnen de menswetenschappen. Het gaat er immers in belangrijke mate om effectieve curricula en behandelingsmethoden te ontwikkelen voor kinderen en jeugdigen met leer- of ontwikkelingsstoornissen. Bij Dumonts aantreden bestonden die curricula en methoden, naar zijn eigen woorden (1993), 'vooral uit hartverwarmende, ja zelfs ontroerende spelletjes en oefeningen, die dan wel niet verkeerd (waren), maar vooral nutteloos tijdverlies betekenden'. Bij het voortijdige einde van zijn carrière kon hij bogen op een veelheid van door hem en zijn medewerkers ontwikkelde orthopedagogische programma's die zich kenmerken door

taakgerichtheid, planmatigheid, regelgeleide en expliciet gefaseerde programmering, en waarvan de effectiviteit veelal in evaluatieonderzoek zorgvuldig is nagegaan.

Zijn eerste grote project op dit gebied was het Curriculum Schoolrijpheid dat hij, samen met dr. J. Kok, in 1970 publiceerde. Dit behandelingsprogramma was bedoeld om de overgang van kleuterschool naar basisschool voor schoolonrijpe kinderen toch mogelijk te maken. Uitvoerig pilootonderzoek in een speciaal daarvoor ingerichte experimentele overgangsklas, en vervolgens in een vijftal nieuw opgezette overgangsklassen in de regio Nijmegen, leidde tot een behandelingsprogramma dat ook na de invoering van het geïntegreerde basisonderwijs weinig van zijn bruikbaarheid heeft verloren.

Tegelijkertijd werkte Dumont aan zijn grote oeuvre over de theorie, diagnostiek en behandeling van leerstoornissen. Zijn boek *Leerstoornissen* van 1971 ontwikkelde zich tot een omvangrijk driedelig werk, *Leerstoornissen I, II, en III*, dat in de jaren 1976 tot 1982 verscheen, en meerdere herdrukken beleefde. Na een vijfde, geheel herziene versie van de delen I en II in 1985 is drie maanden na zijn overlijden deel I nogmaals opnieuw uitgegeven, wederom volledig herzien en aangepast aan actuele ontwikkelingen. Dumont heeft een belangrijk deel van zijn laatste levensjaar aan dit werk besteed, gedurende zijn sabbatical year dat hij in Griekenland doorbracht. In zijn boeken presenteert Dumont een buitengewoon compleet arsenaal van diagnostische tests en behandelingsmethoden voor leerlingen met verschillende typen leerstoornissen. Het is een niet meer weg te denken standaardwerk in het gewone en speciale onderwijs. Zozeer werd Dumont in den lande beschouwd als pleegvader van de LOM-school, dat hij in 1975 tot patroon werd verheven van de nieuw opgerichte Professor Dumontschool te Haarlem, een school voor kinderen met leer- en opvoedingsmoeilijkheden, een school die altijd op zijn steun en stimulerende ideeën is kunnen blijven rekenen.

De boeken *Leerstoornissen* hebben weliswaar voor veel gebruikers in de praktijk de functie van technische handboeken, maar er is wezenlijk meer – en hier raken we aan een tweede vernieuwing die Dumont teweeg heeft gebracht in de Nederlandse orthopedagogiek. Dumont ontsluit immers in buitengewoon leesbaar proza de bevindingen van het wetenschappelijke onderzoek naar de neurologische en psychologische oorzaken van de verschillende leerstoornissen. Hij stelt daarbij de zaken niet mooier voor dan ze zijn, gaat controversen niet uit de weg, maar maakt duidelijk dat het wetenschappelijk onderzoek een *conditio sine qua non* is voor de verdieping van de orthopedagogische praktijk. Dumont, kan men zeggen, heeft de wetenschap naar het veld gebracht, naar de ouders, naar de leerkrachten en tenslotte ook naar het kind.

De bekommernis om de praktijk beperkte zich overigens niet tot het klinische aspect, maar strekte zich ook uit tot het politieke beleid dat deze praktijk tracht te sturen. Dumont stelde zich in toenemende mate kritisch op ten aanzien van beleidsplannen en -nota's met aansprekende titels (zoals: *Het moet ons een zorg*

zijn. Advies over zorgverbreding in het basisonderwijs, van de Innovatie Commissie Basisschool uit 1984), waarin in zijn ogen idealisme en bezuiniging met elkaar werden verward. Zo wijdde hij in zijn herschreven *Leerstoornissen 1* van 1985 (p. 207) een uitgebreide voetnoot aan 'de tendens om leerproblemen gemakkelijker voor te stellen dan zij in werkelijkheid zijn'. Hij illustreert die tendens met een citaat uit het juist genoemde ICB Advies, en hekelt die neiging dan als volgt: "De 'andere kijk op kinderen en hun moeilijkheden' waartoe dit ICB-rapport ons aanspoorde, blijkt dan neer te komen op een wazig idee dat inhoudt dat we kinderen anders moeten waarderen, dat de kinderen de school prettiger moeten gaan vinden, dat hun negatieve zelfbeeld moet verdwijnen en dat zij behoed moeten worden voor stigmatisering. Het ICB-advies komt erop neer dat we uitgenodigd worden om oorzaak en gevolg met elkaar te verwarren." Het is overigens deze kritische houding die op gezette tijden zowel ruime bijval als tegencommentaar opriep.

De verwetenschappelijking van het orthopedagogische veld is wellicht nog het meest een doorslaand succes geworden in Dumonts benadering van de dyslexie. Een van de meest voorkomende leerstoornissen doet zich voor in het leren lezen en spellen. Veel, overigens zich verder normaal ontwikkelende kinderen vertonen al vroeg in het basisonderwijs lees- en spellingsproblemen van een buitengewoon hardnekkige aard, problemen die op hun beurt weer aanleiding kunnen geven tot allerhand secundaire moeilijkheden. In 1984 publiceerde Dumont zijn boek *Lees- en spellingsproblemen*, waarin hij volgens zijn beproefde stramien de diagnostische en behandelingsmethoden van dyslexie in het licht plaatste van wat er toen bekend was over mogelijke neurologische, psychologische en linguïstische oorzaken van lees- en spellingsproblemen. In de jaren tachtig nam echter de wetenschappelijke kennis daaromtrent enorm toe en in 1990 publiceerde Dumont zijn boek *Dyslexie*, dat op elegante wijze de nieuwe inzichten integreerde en beschikbaar maakte voor een groot publiek. In dat boek karakteriseert hij, alle empirische research samenvattend, dyslexie als een stoornis in het zg. recodeeringsmechanisme, het automatische koppelen van afzonderlijke letters of lettercombinaties aan afzonderlijke klanksegmenten in de gesproken taal. En op dat mechanisme richtte hij ook voor een groot deel zijn diagnostiek en behandeling, waarin systematische spellingstoetsen en auditieve training, d.w.z. het bewust maken van afzonderlijke spraakklanken en clusters daarvan, een essentiële rol spelen.

Maar minstens zo belangrijk was Dumonts oprichting in 1983 en voorzitterschap van de Stichting Dyslexie, die zich tot doel stelde dyslectici, ouders en onderwijzers van dyslectici en onderzoekers van dyslexie bijeen te brengen en te informeren. Dumont organiseerde daartoe met zijn stichting sinds 1984 een jaarlijks Congres Dyslexie, dat vanwege de overweldigende belangstelling op den duur alleen nog in de grote congrescentra terecht kon voor zijn ca. 1500 deelnemers. Zo wist hij de dyslexie uit de taboesfeer te halen en een wetenschappelijke

benadering algemeen aanvaard te krijgen. In 1987 werd Dumont mede-oprichter van de European Dyslexia Association, die zich een gelijksoortig doel stelde.

Dumonts interesse in taalontwikkeling beperkte zich allerminst tot het leren lezen en schrijven. Zo nam hij het initiatief tot de constructie van een algemene Nederlandse taalontwikkelingstest die vanaf het vierde levensjaar kon worden afgenomen. Die Taaltest voor Kinderen (waarop W. van Bon bij Dumont promoveerde) kwam in 1982 tot stand, en is sindsdien het meest gebruikte taalontwikkelingsdiagnosticum in Nederland. Dumont had ook de leiding over het Knoopprijsproject, een longitudinaal onderzoek naar 1300 kinderen waarvan de gehoorfuncties tussen twee en vier jaar waren gemeten, en waarvan een deel op die leeftijd leed aan otitis media met effusie (OME). Die cohort werd op 6-7 jarige leeftijd opnieuw onderzocht op een groot scala van audiologische en taalfuncties, waarmee het mogelijk werd verband te leggen tussen vroege audiologische problemen en latere taalverwerving. Vanaf 1978 werkte Dumont aan een groot longitudinaal onderzoeksproject in Suriname over de relatie tussen taalfactoren, leerpotentieel en het falen in het basisonderwijs. Dat project werd door de gebeurtenissen in 1982 helaas afgebroken.

Bij al deze wetenschappelijke activiteiten stond bij Dumont de zorg voor het leergestoorde kind centraal. In 1984 richtte hij het OPM op, een maatschap van orthopedagogen die zich richt op de diagnostiek en behandeling van kinderen, jongeren en volwassenen met leerproblemen, en die model heeft gestaan voor een groot aantal zelfstandig gevestigde praktijken. Met deze maatschap heeft hij altijd ook zelf leergestoorde kinderen individueel onderzocht en behandeld. Maar diezelfde zorg motiveerde hem ook steeds meer tot het publiek uitdragen van zijn inzichten. Voor zijn eigen afgestudeerden organiseerde hij een tweejaarlijkse cyclus van nascholingscursussen. Hij had de eindredactie van het studieboek voor de Teleac-cursus *Leermoeilijkheden in het basisonderwijs*, en in een toenemend zwaar programma van voordrachten trad hij onder andere op voor artsen in het buitengewoon onderwijs, oogheelkundigen, en voor de ouderverenigingen (die hem op handen droegen). Hij gaf lezingen en gastcolleges, niet alleen in Nederland, maar ook in Amerika, de Nederlandse Antillen, Suriname, Israël, België, Frankrijk, Duitsland, Zwitserland en Griekenland, waarbij hij zich naar het uitkwam bediende van het Nederlands, Duits, Frans, Engels of Nieuw-Grieks.

Dat Dumont het aanzien van de orthopedagogiek in Nederland zo wezenlijk heeft weten te veranderen is mede te danken geweest aan de bindende kracht van zijn persoonlijkheid. Hij investeerde veel en systematisch in zijn persoonlijke relaties met studenten, ex-studenten, medewerkers, pupillen, ouders, collega's. Hij stelde zich uitdrukkelijk open voor kritiek, omgaf zich met medewerkers van allerlei disciplines, en toonde zich zeer tolerant ten opzichte van opvattingen die hij niet deelde.

Op 30 november 1993 gaf Dumont op indrukwekkende wijze in de Stevenskerk te Nijmegen zijn afscheidscollege en schetste daarin de ontwikkeling van zijn

opvattingen over de dyslexie sinds zijn scriptie van 1961. Alleen insiders weten welke fenomenale prestatie Joep Dumont, gegeven zijn conditie, hier leverde nauwelijks zes weken voor zijn dood.

Onze gedachten gaan uit naar Mariës, Michiel en Maartje, die tot het laatst toe hebben gedeeld in zijn stoïcijnse gemoedsrust.